

สภาพการเอารัดเอาเปรียบแรงงานพม่าในโรงงานแกะกุ้งขนาดเล็ก ในจังหวัดสมุทรสาคร

Exploitation Conditions of Burmese Migrant Workers in Small-size Shrimp Factories, Samut Sakhon Province

พัฒนพันธ์ บุระพันธ์ *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเอารัดเอาเปรียบแรงงานพม่าในโรงงานแกะกุ้งขนาดเล็ก ในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้ศึกษาใช้กรอบกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางในการศึกษาโดยเลือกศึกษาแบบเจาะจงเฉพาะกรณีโรงงานแกะกุ้งขนาดเล็กที่มีการเอารัดเอาเปรียบแรงงานและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่าบริบทและเงื่อนไขการเข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานข้ามชาติเกิดจาก ปัญหาความยากจนการไม่มีงานทำและปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมืองเป็นปัจจัยที่ผลักดันในประเทศต้นทาง ขณะเดียวกันในภาคอุตสาหกรรมกุ้งของไทยขาดแคลนแรงงานในอัตราที่สูงและเป็นลักษณะงานที่แรงงานท้องถิ่นปฏิเสธที่จะทำเนื่องจากเป็นงานสกปรก ค่าตอบแทนน้อยและมีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน จึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทย ขบวนการนายหน้าเป็นตัวการสำคัญของการนำพา การจ้างงานแรงงานเถื่อน และเข้าสู่กระบวนการ การเอารัดเอาเปรียบ จากการศึกษากรณีตัวอย่างพบว่ากิจการโรงงานแกะกุ้งขนาดเล็ก หรือ “ล้าง” ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครมีการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน เช่น นายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานและไม่มีมาตรฐาน

การจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน มีการบังคับใช้แรงงานเพื่อให้ทำงานใช้หนี้ มีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ชั่วโมงทำงานที่ยาวนานถึง 16 ชั่วโมงต่อวัน และต้องทำงานต่อเนื่องโดยไม่มีวันหยุด การล้าง (แกะกุ้ง) แบบเหมารายขึ้นเป็นช่องว่างให้นายจ้างเอารัดเอาเปรียบคนงานโดยการหักน้ำหนักกุ้ง ไม่บอกราคาแกะกุ้งที่แท้จริงให้คนทำงานทราบ ยึดบัตรเอกสารการขึ้นทะเบียนหักเงินหนี้สินค่าเดินทางพร้อมดอกเบี้ยที่สูงที่มากกว่านั้นคือการใช้กำลังข่มขู่ควบคุมบังคับให้แรงงานต้องทำงานใช้หนี้ โดยที่แรงงานต้องอดทนทำงานในสภาพดังกล่าวเป็นเวลานานกว่าจะหมดหนี้สิน จากการศึกษายังพบว่า นายจ้างบางรายใช้ระบบบุญคุณควบคุมคนงาน โดยอ้างเรื่องบุญคุณหรือบุญกรรมที่มีแต่ชาติปางก่อน นายจ้างบางรายใช้ระบบว่าจ้างเหมาค่าแรงกับนายหน้าหาแรงงานเป็นผู้จัดหาแรงงานพร้อมกับทำหน้าที่จัดการการทำงานของแรงงานภายในล้าง เพื่อลดภาระความรับผิดชอบการจ่ายค่าแรงและความเสี่ยงอื่นๆ เช่น คนงานหลบหนี คนงานไม่ทำงาน และเพื่อหลบเลี่ยงความรับผิดชอบทางกฎหมาย จากสถานการณ์ของปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือ การสะสมของปัญหาการค้ำมนุษย์การบังคับใช้แรงงานและกระบวนการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติ และขยายวงกว้างออกไปสู่ปัญหาสังคมอื่น เช่น ปัญหาความมั่นคงของมนุษย์จากการ

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ละเมิดสิทธิและการบังคับใช้แรงงาน ปัญหาและวิกฤติด้าน
ความมั่นคงและความเชื่อมั่นต่อการจัดการของรัฐจากการ
คอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่และการรีดไถ รวมไปถึงปัญหาความ
มั่นคงทางเศรษฐกิจซึ่งประเทศคู่ค้าอาจจะยกเลิกการนำเข้า
สินค้าที่มาจากกระบวนการผลิตที่กดขี่ขูดรีดแรงงานซึ่งส่ง
ผลกระทบต่อทั้งสังคมท้องถิ่นและสังคมประเทศโดยรวม

คำสำคัญ : สภาพการเอารัดเอาเปรียบ แรงงานพม่า แรงงานข้ามชาติ ปัจจัยที่มีผลต่อการดึงดูดหรือผลักดัน ความมั่นคง
ของมนุษย์

ABSTRACT

This research aims to investigate exploitation as long as 16 hours a day without holiday as they of Burmese labour force in small shrimp processing had to work on pieces or weight of product basis. factories in Samut Sakhon Province. The author The employer took advantage of those workers by applied qualitative research framework through a falsely indicating wrong weight of shrimp or refusing case study specifically focusing on factories where to declare the actual price of shrimp processing labour exploitation existed and data was collected work to the workers. The worker's identity docu- by interview and participative notification; ment might be held. Their compensation might be

Findings from the research indicated that con- deducted by traveling cost with high interest rate. texts and conditions for entering into exploitation. Sometime they were forced to work in such bad cycle of immigrant workforce resulted from range conditions for a long time until their debt could of problems including poverty, unemployment and be settled. Surprisingly, the employer might ask political instability, all of which are considered driv- for a debt of gratitude or even claimed that it was ing force in their own country. At the same time, the fate ("karma") from the previous life. Some shrimp processing industry in Thailand has been employers applied outsource strategies with the still in need of labour force and thus attracting im- labour broker who had to manage to provide labour migrant labour into Thailand. Labour broker plays a force to work in the factory and received lump sum vital role in carrying and employing illegal workers compensation. Such approaches could save cost and which lead to labour exploitation. From the case prevent other risks for the employers, for instance, study, labour exploitation was found in some small in the case the workers escaped from the factory or denied to work and could avoid legal liability. shrimp processing factories or alternately called These situations have resulted in several problems "Loang" in Samut Sakhon Province such as the including human trafficking, forced labour, illegal employer failed to comply with labour laws and migrant and labour exploitation. Such problems provide no labour welfare standards, workers were forced to work in order to repay the debts, work- can lead to many other problems, such as human ing condition was poor and working hour could be security due to human right violation and forced

labour, crisis in security and confidence in anti corruption regime by the government, economic security due to cancellation of order by trading

partner country due to labour exploitation in the production process.

Keyword : Exploitation Conditions, Burmese Migrant Workers, Migrant Workers, Working Conditions in Shrimp Factories, Force Labour, Human Security

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่ดินแดนสวรรค์ปลายทางของกระบวนกรแรงงานเถื่อนและการลักลอบเข้าเมืองของกลุ่มคนจากประเทศเพื่อนบ้าน และนับวันยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ปัจจุบันมีแรงงานต่างด้าวจากประเทศพม่า กัมพูชา และลาว ที่อยู่ในประเทศไทยราวสี่ล้านคน กว่าร้อยละ 80 เป็นแรงงานจากประเทศพม่า ปัญหาความยากจน คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก และความแตกต่างทางสังคมเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ตัดสินใจเข้ามาเป็นแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ในขณะเดียวกันปัจจัยดึงดูดที่ทำให้แรงงานข้ามชาติเคลื่อนย้ายเข้าสู่ไทย คือ การขยายตัวของเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมของไทย ประกอบกับแรงงานไทยมีความรู้ เทคนิค ทักษะที่สูงขึ้น ทำให้แรงงานไทยที่มีอยู่มีทางเลือกที่หลากหลายในตลาดแรงงาน และเคลื่อนย้ายไปสู่ประเภทงานที่ดีกว่าและมีผลตอบแทนมากกว่า ส่งผลให้ตลาดแรงงานระดับล่างในบางภาคการผลิตที่มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานกรรมกรเป็นหลักขาดแคลนอย่างหนัก การขาดแคลนแรงงานส่งผลกระทบถึงผู้ประกอบการและการขยายตัวของเศรษฐกิจ ทำให้รัฐไทยจำต้องออกนโยบายผ่อนปรนรับแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้เข้ามาช่วยในการสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ปีละกว่าสามแสนล้านบาท ในปี พ.ศ. 2551 พบว่ากว่าร้อยละ 97.35 เป็นรายได้ที่มาจากภาคอุตสาหกรรม คิดเป็นมูลค่า 331,795 ล้านบาท พื้นที่จังหวัดสมุทรสาครมี

สถานประกอบการอุตสาหกรรมจำนวนทั้งสิ้น 4,472 แห่ง ในปี พ.ศ.2550 มูลค่าสินค้าที่ผลิตในจังหวัดสมุทรสาครที่มีการส่งสินค้าออกไปขายยังต่างประเทศมีมูลค่ากว่า 86,052,021,523 บาท

ผลจากการพัฒนาและขยายตัวของอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสาคร จึงทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการต่อเนื่องประมงทะเลหรือแปรรูปวัตถุดิบที่ได้จากการทำประมงและอาหารทะเล ซึ่งเป็นกิจการที่ต้องใช้กำลังคนจำนวนมากสภาพการทำงานต้องใช้ความอดทนสูงแรงงานที่มีอยู่ไม่เพียงพอและปฏิเสธที่จะทำ จึงเกิดกระบวนกรนำเข้าแรงงานต่างด้าวเข้ามาใช้ในกิจการแทนที่แรงงานในท้องถิ่นโดยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี

จากการรายงานข้อมูลโดยองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าสมุทรสาครเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติค่อนข้างสูง ซึ่งมีรายงานการละเมิดสิทธิ แรงงานในรูปแบบต่างๆ ปีละหลายร้อยกรณี อาทิ การใช้แรงงานเด็ก การบังคับใช้แรงงาน ปัญหาขบวนการการค้ามนุษย์ รวมไปถึงปัญหาการแสวงหาประโยชน์และเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ ข้อมูลในส่วนการเอารัดเอาเปรียบแรงงานและการค้ามนุษย์เกิดขึ้นมากในภาคประมง และต่อเนืองประมงทะเล โดยเฉพาะโรงงานแกะกุ้ง หรือ “ล้างกุ้ง” ที่มีการบังคับใช้แรงงาน แรงงานกลุ่มดังกล่าวมีคุณภาพชีวิตที่ยากลำบาก มีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน และมีจำนวนไม่น้อยที่ต้องทำหนังกงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ช้ำยังถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวไม่มีอิสระ แรงงานผู้ที่เข้าสู่กระบวนการดังกล่าวต้องถูกบังคับให้ทำงานใช้หนี้ อย่างไม่มีกำหนด

ด้วยเหตุและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบริบทแรงงานข้ามชาติและสภาพการเอาเปรียบแรงงานพม่าในโรงงานแกะกึ่งขนาดเล็กในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์และสภาพของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยที่เป็นจริงอีกชุดหนึ่ง และเป็นชุดข้อมูลทางเลือกเพื่อการพัฒนา ปกป้องคุ้มครองสภาพการทำงาน และคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติอย่างมีศักดิ์ศรี และเท่าเทียมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของแรงงานข้ามชาติชาวพม่า และเงื่อนไขที่นำไปสู่การถูกเอาเปรียบ และการบังคับใช้แรงงานในกิจการประเภทโรงงานแกะกึ่ง
2. เพื่อศึกษา กระบวนการ สภาพ รูปแบบ วิธีการเอาเปรียบ เอาเปรียบ กดขี่ ขูดรีด และการบังคับใช้แรงงานข้ามชาติในโรงงานแกะกึ่ง

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาแบบเจาะจงเฉพาะกรณี (purposive sampling) จากกรณีการเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในกิจการต่อเนื่องประมง (โรงงานแกะกึ่ง) โดยผู้ศึกษาได้เลือกใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม จากกลุ่มแรงงานผู้ถูกเอาเปรียบในโรงงานแกะกึ่งในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) เป็นแนวทางในการสืบค้นหาข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเพื่อให้การสืบค้นหาข้อมูลให้ได้มากที่สุด และเลือกใช้รูปแบบการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในสองลักษณะ คือ การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาในประเด็นข้อมูลบริบททั่วไป รูปแบบ เงื่อนไขของปรากฏการณ์ และการศึกษาเฉพาะกรณี เป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลจากกรณีตัวอย่างที่ผู้ศึกษาได้เลือกเพื่อประกอบกันเป็นชุดข้อมูลที่สมบูรณ์

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกและกำหนดกลุ่มประชากรตามกรอบประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย 1) กลุ่มแรงงานผู้ที่มีประสบการณ์ถูกเอาเปรียบในโรงงานแกะกึ่งขนาดเล็กในจังหวัดสมุทรสาคร 2) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติและสิทธิ 3) กลุ่มผู้รู้ (key informant) ผู้ที่มีส่วนร่วมในวิถีชีวิตกับแรงงานข้ามชาติชาวพม่า เช่น นายหน้า หัวหน้าคนงาน ฯลฯ รวมทั้งสิ้นจำนวน 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีใช้แนวคำถามแบบปลายเปิด โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถ บอกเล่า แสดงทัศนะในบางประเด็นที่เกี่ยวข้องและใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบกึ่งสนทนา และใช้ล่ามแปล (ภาษาพม่า/ไทย) ช่วยในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าไปในชุมชนแรงงานข้ามชาติ ในพื้นที่ที่ศึกษา
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะกึ่งโครงสร้างโดยผู้ศึกษาได้กำหนดให้มีแนวคำถาม ในประเด็นต่างๆ โดยอิงจากคำถามการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย เป็นเข็มทิศนำทางในการสัมภาษณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะให้ข้อมูลบอกเล่าถึงเหตุการณ์และแสดงทัศนะในบางประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ และได้รวบรวมข้อมูลในลักษณะการบรรยายปรากฏการณ์ การเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติชาวพม่า และจัดเรียงข้อมูล วิเคราะห์และการตีความหมายของข้อมูลที่ได้รวบรวมมาและสรุปเนื้อหาโดยวิธีอุปนัยจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

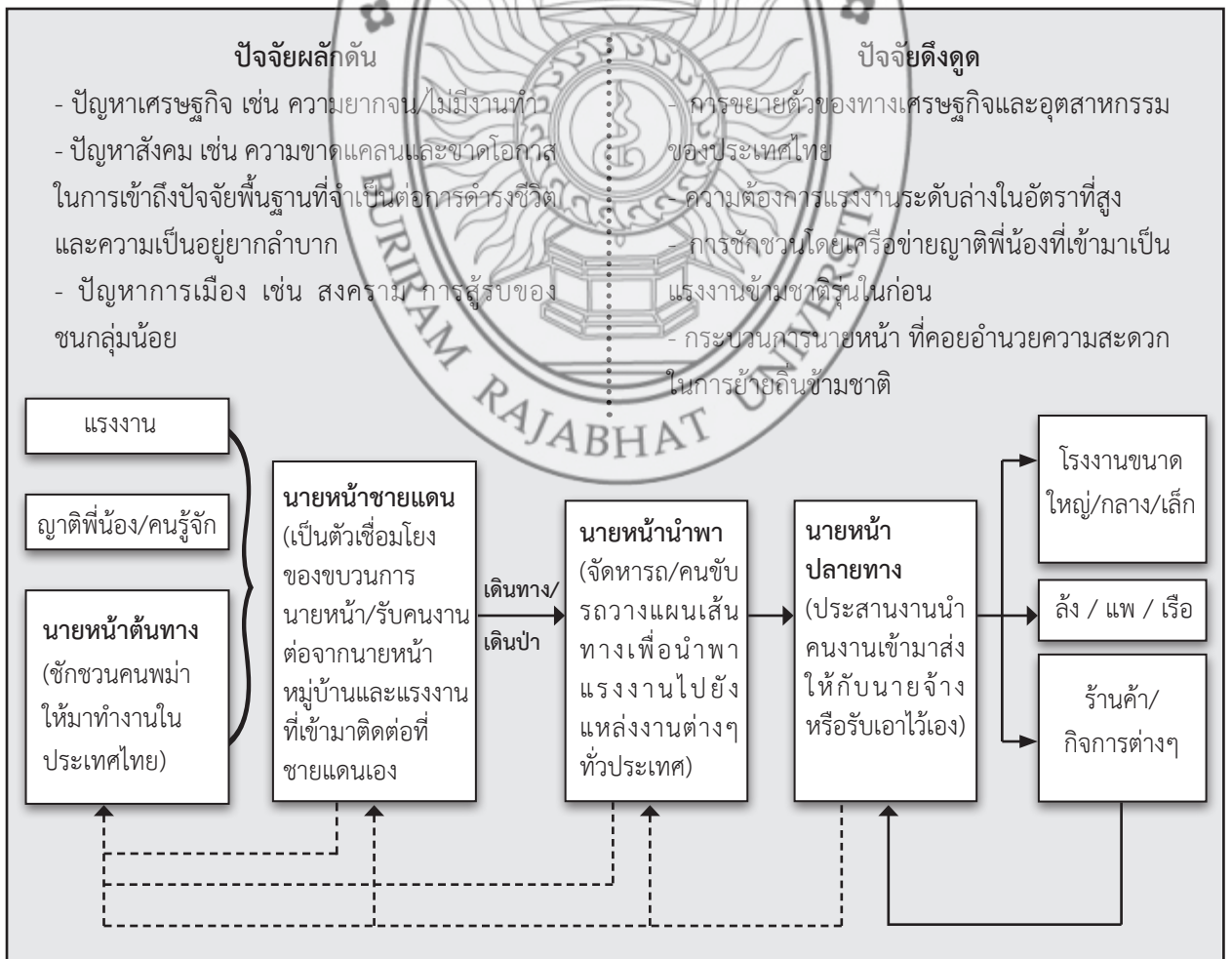

ผลการศึกษา

บริบทและเงื่อนไขการเข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า

จากการศึกษาพบว่า บริบทและเงื่อนไขการเข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานข้ามชาติ มาจากปัจจัยที่ผลักดันและดึงดูดที่ทำให้แรงงานจากประเทศพม่าตัดสินใจอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย สาเหตุสำคัญที่แรงงานพม่าตัดสินใจอพยพเข้ามาเป็นแรงงานไทย คือ ปัญหาต่างๆ ภายในประเทศ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความล้มเหลวด้านเศรษฐกิจและสังคม ความมั่นคงทางการเมือง ประชาชนขาดโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่มีอยู่อย่างขาดแคลน มีสภาพความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก การไม่มีงานทำ ความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยและรัฐบาล และปัญหาสังคมอื่นๆ

ขณะเดียวกันปัจจัยที่ดึงดูดคนงานให้เข้าสู่กระบวนการเป็นแรงงานข้ามชาติ คือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทย ความต้องการแรงงานระดับล่างในอัตราที่สูง การชักชวน และการสร้างภาพความสำเร็จโดยเครือข่ายญาติพี่น้องที่เข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติรุ่นในก่อน โดยมีตัวการสำคัญ คือ ขบวนการ “นายหน้า” คอยอำนวยความสะดวกในการลักลอบเข้าเมืองอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การชักจูง หลอกลวง การนำพาเดินทาง การออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางล่วงหน้า รวมถึงการหาแหล่งงานให้ ซึ่งเป็นโอกาสให้กลุ่มนายหน้าแสวงหาประโยชน์ และนำพาแรงงานเข้าสู่การเป็นแรงงานเถื่อนและการถูกเอารัดเอาเปรียบ

ภาพที่ 1 กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ

รูปแบบการเอารัดเอาเปรียบแรงงานชาวพม่าในโรงงาน แกะกึ่งขนาดเล็ก “ลิ่ง” ในจังหวัดสมุทรสาคร

อุตสาหกรรม “กึ่ง” ในจังหวัดสมุทรสาคร เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นในรูปแบบ “สายพานการผลิต” กล่าวคือมีการผลิต ส่งต่อ หมุนเวียน และแบ่งงานตามขั้นตอนการผลิตอย่างเป็นระบบ มีผู้ประกอบการทั้งน้อยใหญ่นับพันแห่ง มีมูลค่าการส่งออกนับแสนล้านบาทต่อปี ไทยเป็นประเทศที่มีการส่งออกกึ่งมากที่สุดในโลก บริษัทขนาดใหญ่ที่ส่งออกต้องการเพิ่มกำลังการผลิตเพื่อเพิ่มยอดส่งออกตามความต้องการของตลาดโลก จึงเกิดระบบกระจายการผลิต และการจ้างงานแบบยืดหยุ่น โดยแบ่งงานให้กิจการขนาดเล็กรับเหมาช่วงแปรรูปวัตถุดิบขั้นต้น “แกะกึ่ง” แล้วส่งต่อให้กับกิจการขนาดใหญ่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์ แซ่แซ็ง และส่งออก

งาน “แกะกึ่ง” หรือการ ซ้ำแหละ แกะ ลอกเปลือกกึ่ง เป็นงานที่ต้องใช้กำลังความสามารถแรงงานคนเท่านั้น ไม่สามารถใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีมาทดแทนได้ เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนสูงและสภาพการทำงานค่อนข้างลำบาก สกปรก มีกลิ่นเหม็น และต้องเร่งทำงานแข่งกันกับเวลาเพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิต (กึ่ง) แรงงานในท้องถิ่นจึงปฏิเสธที่จะทำ ประกอบกับแรงงานที่มีอยู่ไม่เพียงพอ ความต้องการผลผลิตคราวละมากๆ ในเวลาที่จำกัดจึงจำเป็นต้องมีกระจายงานให้กับกิจการขนาดเล็กหรือ “ลิ่ง” ที่สามารถควบคุมคนงานให้ทำงานแข่งกันกับเวลา การกดราคาค่าจ้างแบบเหมารายชิ้น (ซังกิไลฯ กึ่ง) และการควบคุมคนงานให้ทนกับสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ซึ่งลิ่งจะเป็นผู้รับความเสี่ยงที่เกี่ยวกับคนงานทั้งหมด โดยรับโควตาการผลิตและเครดิตจากกิจการขนาดใหญ่ มีหน้าที่เป็นผู้รับจ้างเหมาในกระบวนการแกะกึ่ง ทั้งการจัดหาแรงงาน ควบคุมคนงาน และทำให้เกิดชิ้นงานที่มีคุณภาพตามที่ผู้ว่าจ้าง (กิจการขนาดใหญ่) ต้องการ ในกระบวนการจัดหาแรงงานแกะกึ่ง “ลิ่ง” โดยนายจ้างหรือเจ้าของลิ่งเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้ โดยมอบหมายให้นายหน้าเป็นผู้จัดหาแรงงานและควบคุมคนงาน ในสถานประกอบการ โดยจากกรณีศึกษา แรงงานที่เข้าสู่กระบวนการนี้ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือพึ่งพากับขบวนการแรงงานเถื่อนโดยนายหน้า บางกรณีเกิดจากความสมัครใจ

โดยไม่รู้ข้อมูลที่แท้จริง และบางกรณีถูกหลอกลวง ทำให้ต้องเข้าสู่กระบวนการถูกเอารัดเอาเปรียบและระบบการทำงานแบบบังคับเพื่อชดใช้หนี้สิน โดยมีรูปแบบการเอารัดเอาเปรียบที่หลากหลายดังนี้

1. สถานประกอบการกิจการ “ลิ่ง” ไม่มีมาตรฐาน กล่าวคือสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการทำงาน ที่ไม่เหมาะสม เช่น โรงเรือนอาคารสถานประกอบการดัดแปลงจากบ้านที่พักอาศัย ไม่ถูกสุขลักษณะ สภาพแออัด อับชื้น สกปรก โรงงานบางแห่งปิดตายไม่ให้แรงงานออกจากบริเวณโรงงาน
2. มีสภาพการทำงานที่เลวร้ายและไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน แรงงานต้องยืนทำงานตลอดเวลา ต้องทำงานต่อเนื่อง 8-16 ชั่วโมงต่อวัน โดยไม่มีการหยุดพัก ไม่มีวันหยุดงาน แรงงานได้รับค่าจ้างแบบเหมารายชิ้นตามจำนวนน้ำหนักกึ่งที่ทำได้ในระหว่างที่ทำงานจะต้องมีคนของนายจ้างคอยควบคุมดูแลและถูกเร่งให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา หากทำงานช้าหรือคุณภาพชิ้นงานไม่ได้ตามต้องการก็จะถูกดูค่าเมื่อเจ็บป่วยนายจ้างไม่พาไปรักษาที่โรงพยาบาลรวมทั้งต้องถูกหักเงินหากไม่เข้าทำงาน
3. การเอารัดเอาเปรียบและขูดรีดแรงงานจากการจ้างเหมารายชิ้น นายจ้างเป็นคนกำหนดราคาค่าจ้างเหมาทุกครั้งที่มีการชั่งน้ำหนักกึ่งนายจ้างจะหักน้ำหนักปริมาณกึ่งที่คนงานทำได้ โดยการจดบันทึกโดยที่คนไม่มีทางรู้ถึงน้ำหนักกึ่งที่แท้จริงนายจ้างจะหักน้ำหนักหนึ่งในสามส่วนจากที่คนงานทำได้ นายจ้างบางรายใช้วิธีการจ่ายเงินค่าจ้างให้กับนายหน้าที่จัดหาคนงานและบางกรณีแรงงานไม่ได้รับค่าจ้างต่อจากนายหน้า เหตุเพราะถูกอ้างเป็นค่าชดใช้หนี้สินและดอกเบี้ยจากการนำพา

4. การขยายเวลาเพื่อการชดใช้หนี้สิน แรงงานที่อยู่ในระบบกระบวนการนายหน้าจะต้องถูกหักค่าใช้จ่ายในการนำพาและจัดหางานในอัตราที่สูงพร้อมดอกเบี้ยที่โหดเกินจริง บางกรณีนายจ้างเป็นเจ้าหนี้เอง บางกรณีนายหน้าเป็นเจ้าหนี้ ซึ่งแรงงานต้องถูกหักเงินค่าดำเนินการต่างๆ มากมาย เช่น ค่านำพา ค่าจัดหางาน ค่าขึ้นทะเบียนขออนุญาตทำงาน และแรงงานต้องทำงานชดใช้หนี้สินจนกว่าจะหมดสิ้น และต้องถูกควบคุมโดยนายจ้างและนายหน้าทั้งในระหว่างทำงานและการพักผ่อน นอกจากนี้ นายจ้าง

และนายหน้าพยายามที่จะขยายเวลา หรือเพิ่มจำนวนหนี้สินให้กับคนงานมากขึ้น เพื่อให้คนงานทำงานอยู่ให้นานที่สุด

3. การบังคับใช้แรงงานโดยการใช้กำลังข่มขู่ ควบคุม บังคับให้แรงงานต้องทำงานใช้หนี้กรณีศึกษาส่วนใหญ่ นายจ้างใช้ระบบควบคุมคนงานโดยการใช้กำลังบังคับให้คนงานต้องทำงานตามที่นายจ้างต้องการ โดยจัดตั้งกลุ่มคนหรือมอบหมายนายหน้าเพื่อทำการควบคุมคนงานโดยการใช้กำลัง ขู่ข่มขู่ หากคนงานปฏิเสธที่จะทำงาน พยายามหลบหนี หรือทำงานเฉื่อยชาแรงงานบางคนถูกกลุ่มคนของนายจ้างและนายหน้าทำร้ายด้วยการซ้อม ชกต่อย ตบ เนื่องจากพยายามหลบหนี นอกจากนี้ นายจ้างบางรายได้ใช้ระบบบุญคุณควบคุมคนงาน โดยอ้างเรื่องบุญคุณหรือบุญกรรมที่มีแต่ชาติปางก่อน และบุญคุณจากการช่วยเหลือออกค่าเดินทางและรับเข้าทำงานเป็นต้น

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาสภาพการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติชาวพม่าในโรงงานแกะกึ่งขนาดเล็กในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่ามีประเด็นโดยสรุปดังนี้

1. บริบทเงื่อนไขการเข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า แรงงานเข้ามาเป็นแรงงานเถื่อนโดยมีปัจจัยผลักดันและดึงดูด แรงงานผลักดันเป็นผลมาจากปัญหาความยากจน การไม่มีงานทำ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ในประเทศพม่าที่ยากลำบาก และความต้องการโอกาสที่ดีกว่า และสำหรับปัจจัยดึงดูด อันได้แก่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของไทย การขาดแคลนแรงงานระดับล่างจำนวนมาก ความแตกต่างด้านค่าจ้างแรงงานในประเทศไทย รวมทั้งมีขบวนการนายหน้าการคอยให้สนับสนุนช่วยเหลือแรงงานในการนำพาเดินทางลักลอบเข้าเมือง รวมทั้งจัดหางานอย่างเป็นระบบ แรงงานที่เข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบส่วนใหญ่ถูกหลอกลวงจากนายหน้า นอกจากนี้ยังพบด้วยว่ามีบางกรณีสมัครใจจำหนกับสภาพการถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่มีเงินและมีความหวังในการหลุดพ้น

2. รูปแบบการเอารัดเอาเปรียบแรงงานพม่าในโรงงานแกะกึ่งขนาดเล็กในจังหวัดสมุทรสาคร นายจ้างไม่ปฏิบัติตาม

กฎหมายแรงงาน และไม่มีมาตรฐานการจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน มีการบังคับใช้แรงงานเพื่อให้ทำงานใช้หนี้ มีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ชั่วโมงทำงานที่ยาวนาน ประมาณ 8-16 ชั่วโมงต่อวัน และต้องทำงานต่อเนื่องโดยไม่มีวันหยุด การจ้างงานแบบเหมารายขึ้นจึงเป็นช่องว่างให้นายจ้างเอารัดเอาเปรียบคนงานโดยการใช้กำลังข่มขู่ ไม่บอกราคาค่าจ้างเหมาแกะกึ่งที่แท้จริงให้คนทำงานทราบ การยึดบัตรเอกสารประจำตัวหรือเอกสารการขึ้นทะเบียนขออนุญาตทำงาน การหักเงินหนี้สินค่าเดินทางพร้อมดอกเบี้ยที่สูงมากกว่านั้นคือการที่ใช้กำลังข่มขู่ ควบคุม บังคับให้แรงงานต้องทำงานใช้หนี้ โดยที่แรงงานต้องอดทนทำงานในสภาพดังกล่าวเป็นเวลานานจนกว่าจะหมดหนี้สิน นายจ้างบางรายใช้ระบบว่าจ้างเหมาค่าแรงจากนายหน้าซบคอนแทรกใน การจัดหา และควบคุมจัดการคนงานภายในล้งเพื่อลดภาระความรับผิดชอบจากความเสียหาย เช่น คนงานหลบหนี คนงานไม่ทำงาน และเพื่อหลบเลี่ยงความรับผิดชอบทางกฎหมาย

จากกรณีศึกษาความสัมพันธ์การเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดคือ ผู้เอาเปรียบ (exploiter) ซึ่งก็คือ กลุ่มนายจ้างและนายหน้า ส่วนผู้ถูกเอาเปรียบ (exploited) คือแรงงานเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์ และต้องจำหนทำงานในสภาพบังคับเพื่อให้หมดหนี้สินซึ่งได้ค่าแรงไม่คุ้มกับการทำงานหนักเมื่อหักค่าใช้จ่ายรวม ต้องตกอยู่ในสภาพการทำงานที่เลวร้าย ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน สภาพความเป็นอยู่ที่แออัด และความเครียดที่เกิดจากการทำงาน ขณะเดียวกันกลุ่มผู้เอาเปรียบเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดควบคุม และมักจะพยายามรักษาความสัมพันธ์เอาไว้ให้นานที่สุดเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องแต่สำหรับผู้ถูกเอาเปรียบไร้ซึ่งอำนาจการต่อรองได้เพียงแต่หวังให้หลุดพ้นโดยเร็ว

อภิปรายผล

บริบทและเงื่อนไขการเข้าสู่วงจรการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานข้ามชาติเกิดจากกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานเถื่อนข้ามชาติ อันเนื่องปัจจัยที่ผลักดันและดึงดูดเพื่อโอกาสและชีวิตที่ดีกว่า แรงงานจากประเทศพม่าจำนวนหลายล้านคนได้ตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการเป็นแรงงานเถื่อนโดยอาศัย

ขบวนการนายหน้าอำนวยความสะดวกในการลักลอบเข้าเมือง และการทำงานในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา (2538) เสนอว่าปรากฏการณ์แรงงานข้ามชาติที่จริงแล้วก็คือกระบวนการไหลเวียนของคนวัยทำงาน จากที่ด้อยไปหาที่ดีกว่า ความยากจนและความต้องการในชีวิตถือเป็นแรงผลักดันสำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ และงานวิจัยของ เกื้อ วงศ์บุญสิน (2545) ที่กล่าวถึงความเชื่อทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการย้ายถิ่นไว้ว่า ประชากรจะย้ายถิ่นเพราะการคาดหวังในโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในพื้นที่ที่ย้ายไปอยู่ใหม่หรืออาจจะกล่าวได้ว่าโดยเปรียบเทียบแล้วพื้นที่ที่จะย้ายไปอยู่ใหม่ย่อมให้ออกาสทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะในแง่ของรายได้ การมีงานทำ หรือในด้านอื่นๆ ที่ดีกว่าในพื้นที่เดิม

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้มีข้อค้นพบที่แตกต่าง คือ ขบวนการ “นายหน้า” ที่เป็นตัวการสำคัญของกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานเถื่อนข้ามชาติ มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบคอยให้การสนับสนุนตั้งแต่การชักชวน นำพา ไปจนถึงการจัดหางาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการนำพาแรงงานเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ การบังคับใช้แรงงานและการเอารัดเอาเปรียบในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

จากการศึกษากรณีตัวอย่างการเอารัดเอาเปรียบแรงงานพม่าในโรงงานแกะกึ่งขนาด หรือ “ล้ง” ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร พบว่ามีการควบคุมกดขี่เอารัดเอาเปรียบแรงงานโดยใช้อิทธิพลอำนาจและ กำลังบังคับ ข่มขู่ ควบคุมไม่ให้คนงานมีอิสระ โดยใช้กลไกและวิธีการต่างๆ ในการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน โดยที่แรงงานไม่มีอำนาจในการต่อรองใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งนายจ้างผู้ควบคุมกระบวนการผลิตแสดงออกถึงความพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้เอาไว้ให้นานที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ เดชรัตน์ สุขก่าเนต (2547) ที่กล่าวถึงการเอารัดเอาเปรียบหรือการขูดรีดไว้อย่างน่าสนใจว่า “ผู้ขูดรีดมิได้มีความจงเกลียดจงชังผู้ถูกขูดรีดแต่อย่างใดยกเว้นแต่ผู้ถูกขูดรีดต้องการจะออกไปจากความสัมพันธ์เดิมนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้ขูดรีดต้องการได้รับผลประโยชน์จากการคงความสัมพันธ์เดิมไว้ต่อไป” ขบวนการเอารัดเอาเปรียบแรงงานในโรงงานแกะกึ่ง “ล้งกึ่ง” ได้กระทำผ่านกลไกและรูปแบบต่างๆ โดยที่แรงงาน

อยู่ในสภาวะจำยอม จำทน ไม่มีช่องทางในการเรียกร้องสิทธิจากสภาพการทำงานที่เป็นธรรม ข้ำร้ายหากพยายามหลบหนีหรือไม่ยอมทำงานก็จะถูกลงโทษโดยการใช้กำลังข่มขู่ทำร้าย ในขณะเดียวกันจากการศึกษายังพบว่านายจ้างบางรายใช้ระบบบุญคุณควบคุมคนงาน โดยอ้างเรื่องบุญคุณหรือบุญกรรมที่มีแต่ชาติปางก่อน เพื่อรักษาสภาพการเอารัดเอาเปรียบจากแรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปองค์ประกอบการเอารัดเอาเปรียบโดยเดชรัตน์ สุขก่าเนต (2547) ได้สรุปองค์ประกอบของการขูดรีดไว้อย่างน่าสนใจสามประการคือ อำนาจในปัจจัยการผลิตและอำนาจในการควบคุมการผลิต การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม และการสร้างเงื่อนไขพันธนาการเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคงยาวนานที่สุด ตรีบาโตที่สภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ยังมีความแตกต่าง และมีความเหลื่อมล้ำ คงจะหยุดการเคลื่อนย้ายของประชากรในวัยแรงงานในภูมิภาคได้ยาก การสร้างสมดุลและการร่วมพัฒนาระหว่างสังคมประเทศที่ดี อาจนำไปสู่การลดอัตราการเคลื่อนย้ายได้ และนำเสนอโอกาสที่กลุ่มผู้อพยพแรงงานข้ามชาติจะเข้าสู่วงจรแรงงานเถื่อนและปัญหาที่ตามมาได้น้อยลงในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในภูมิภาคอาเซียน ประเทศไทยควรมีบทบาทในการจัดการรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการค้าแรงงานเถื่อน ค้ามนุษย์ การเอารัดเอาเปรียบและบังคับใช้แรงงาน ฯลฯ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ดังนั้นสังคมไทยควรยอมรับและให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาการเอารัดเอาเปรียบดังกล่าวที่เกิดขึ้นจริง และรัฐไทยควรกำหนดมาตรการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และความมั่นคงของมนุษย์ และเพื่อลดปัญหาและผลกระทบทางด้านความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของมนุษย์ของประชากรประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนอย่างมีเอกภาพ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. รัฐควรวางแผนการจัดการแรงงานต่างด้าวที่เป็นระบบโดยยึดหลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์และความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ

2. การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ บังคับใช้แรงงาน และการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติ รัฐต้องเอาความจริงเอาจริงในการปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ลักลอบเข้าเมืองอย่างจริงจัง รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่

3. การจัดระบบการคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบและแรงงานมีส่วนร่วม รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันกำหนดกลไกการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติที่ชัดเจนโดยต้องเปิดพื้นที่ให้แรงงานมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และประกันสิทธิขั้นพื้นฐานและสิทธิทางกฎหมายที่เท่าเทียม

4. การปรับปรุงเงื่อนไขและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ประการแรก โดยรัฐไทยไทยจะต้องรับรองสิทธิมนุษยชนด้วยการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรืออื่นๆ ประการที่สอง รัฐไทยจะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคีและได้ให้สัตยาบันไว้ เพื่อให้ทุกคนได้รับการรับรองและคุ้มครองในกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ประการที่สามรัฐต้องบังคับใช้กฎหมายให้มีความยุติธรรมอย่างเที่ยงธรรม จริงจัง เพื่ออำนวยความสะดวกให้ทุกคน และเอาผิดกับผู้ที่กระทำผิดโดยไม่เลือกปฏิบัติ

5. การปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นภาคประชาสังคม ในการอยู่ร่วมกันและการดูแลการคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ในการเรียนรู้ทำความเข้าใจ ปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจ และการตระหนักและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปรับทัศนคติต่อแรงงานข้ามชาติในทางบวก เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพึ่งพาอาศัยที่ถ้อยอาศัย อันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ข้อเสนอการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการเอารัดเอาเปรียบครั้งต่อไปควรเป็น การศึกษาเปรียบเทียบกับงานประเภทอื่น และควรศึกษา ข้อมูลเชิงสถิติประกอบเพื่อเปรียบเทียบสภาพการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติ และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2. การวิจัยในประเด็นแรงงานข้ามชาติควรเป็น การวิจัยเพื่อการปฏิบัติและแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติ ในแต่ละประเด็นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิทธิมนุษยชนสิทธิแรงงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ การบังคับใช้แรงงานและการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล. 2546. สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา. นครปฐม: โครงการพัฒนาและปรับปรุงฐานข้อมูลแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2545. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด. 2547. “การเอารัดเอาเปรียบหรือการขูดรีด” ในพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับศึกษาสังคมเกษตร : แบบเรียนเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเพื่อความเข้าใจอันดีในสังคมไทย เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- มูลนิธิร่วมมิตรไทย-พม่า. 2552. รายงานการละเมิดสิทธิแรงงานข้ามชาติชาวพม่า. โครงการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่แรงงานข้ามชาติชาวพม่า มูลนิธิร่วมมิตรไทยพม่า (มรพ.).
- สุรียา สมทุภะปดี และพัฒนา กิตติอาษา. 2538. มานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์ : ข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับ “แรงงานข้ามชาติ” และ “นักมานุษยวิทยา” ในบริบทของวัฒนธรรมโลก. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. รายงานแรงงานอพยพจากต่างประเทศ ข้อเท็จจริง และประเด็นปัญหา : รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “A Policy Study on the Management of the Undocumented Migrant Workers in Thailand”. (อัดสำเนา).
- สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ. 2551. มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิแรงงานข้ามชาติ : แนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในเอเชียและแปซิฟิก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550. รายงานข้อมูลจังหวัดสมุทรสาคร สาขาอุตสาหกรรมการผลิต ผลิตภัณฑ์สิ้นค้าอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร. 2551. รายงานจำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรม จำนวนเงินทุน และจำนวนคนงานจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม พ.ศ. 2551. สมุทรสาคร: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร.